

Tóth László

„Régi ember új környezetben...”

Közelítések, futamok

A természet bölcsessége

A természet talán még őrzi Isten bölcsességét. Az ember már kevésbé. És mindent elkövet, hogy a természetben is megszüntesse azt. Hogy ilyképp emelje föl magát az isteni fölé. Miközben, ha észreveszi is, igazából mit sem törődik azzal, hogy így tulajdonképpen magát szünteti meg. Mert az isteni megszüntéssel bennünk megszűnik az ember(i) is. Hiszen azt Istentől kaptuk, s amit magunkban emberinek tudtunk, igazából az volt bennünk a kapocs az ember és az isten(i) között. (*Izsa, 120920*)

Kis trakta az egyensúlyról

A természet bölcs. Az egyensúly bölcsé; annak bölcsessége az övé.

A természetben, illetve a természettel élni: bölcsesség.

A bölcsesség: egyensúly. (*Izsa, 120919*)

Kis trakta a gyilkolásról

(A *Halottaskönyvhöz*)

Azt mondják a kegyetlen emberre: állat.

A gyilkos indulatúra, a hidegvérű gyilkosra: szintén.

A különös kegyetlenségre ezt: állati.

Az ellenőrizetlen ösztönökre is ezt.

Mindez azonban, bár elsőre érezni és érteni lehet e minősítés logikáját, tévedés.

Az állat ugyanis nem gyilkol ok nélkül. Zsákmányt szerez, hogy éhségét csilapítsa (lásd: tápláléklánc), az isteni Gondviselés világteremtő és világszervező erejétől neki rendelt szerepének eleget téve, s élete mentésére is mindent elkövet. De sok mindenből nem öl (pl. féltékenységből), mint az ember, s nem tudok köztük ámokfutóról sem (az emberek közt ellenben egyre többről hallani). Nem kegyetlenkedik az áldozatával (főleg nem öncélból, talán csak a macska kivételével, amikor játszadozni kezd áldozatával, hogy édesebb legyen annak vére), nem statuál példát, nem öl büntetésből, nem töri a fejét különféle gyilkolási módokon, egyszerűen teszi, amit – ismétlem – a természet (Isten teremtő hatalma) belekódolt, ennyi. Nincsenek hadieszközei, nem ismeri a halálbüntetést, nem talált föl semmilyen gyilkos vagy kivégző eszközt.

Az állat öl, de rendszerint nem gyilkos.

Gyilkos csak az ember. (*Dsz, 130202*)

Móricz mint nő

Veres Péter olvasónaplóját lapozgatom az 1970-es évek első feléből. Történetesen ezt a bejegyzést: „*Nemrégiben ezt írtam: Móricz Zsigmond – él. Most utánajegyzem – ahogy a java írásait újraolvasom, Móricz Zsigmond – nő.*” No, ezt eddig nem tudtam – torpanok meg olvasás közben –, mindenre gondoltam volna, csak erre nem. Vagy akkoriban derült volna ez ki, Veres olvasói feljegyzései idején? Móricz halála után jó néhány évvel? S hogyan? A szövegeiből? Különleges lélektani s egyéb eljárásokat alkalmazó (szöveg)elemzésekkel? Azután még egyszer elolvastam a feljegyzést, és elkezdtem gyanakodni. Lehet, hogy mégsem erre gondolt Veres? Lehet, hogy Móricz Zsigmond mégsem nő? Hátha egyszerűen csak arról van szó, hogy minél többet olvassuk Móriczot, a szemünkben annál nagyobbak, annál nagyobb írónak tűnik? Hogy minél többet olvassuk a java írásait, a szemünkben egyre jobban megnő? Vagyis, mégsem nő tehát Móricz, csak nőttön-nő, csak a jelentősége növekszik a múlt időben – nyugtázom. Amitől, legalábbis bennem, újra helyreáll a világ rendje. (*Izsa, 130121*)

A regény igazi tartalma

Még mindig Veres Péter. Azt írja egy helyt, az angol romantika óriása, Walter Scott, a világirodalom elsőnek mondott történelmi regénye, a *Waverley* szerzője kapcsán – de például kinek a gyermekkorán ne száguldott volna végig az ő Ivenhoe-ja, Oroszlánszívű Richárd bátor s tiszta lelkű lovagja –, hogy „a regény igazi tartalma az ábrázolt valóság”. Én azonban ezt másként gondolom. A regény igazi tartalma ugyanis az, hogy – bármily furcsán hangzik – regény. Amely ugyan tartalmaz valóságelemeket, sőt azokból különböző, általában azonban korlátozott mértékben építkezik is, s talán még ábrázolni is igyekszik ezt-azt, a valóság az, hogy a regény – nem a valóság. Még a tényregény sem a valóságot adja vissza, hanem az író látásmódját, képzeletvilágát – azt, hogy az ún. valóság kiválasztott szelete hogyan képződik le az író tudatában, *képzelmében*. Azaz, másképpen mondva, az író látomását valamiről, történetesen a megint csak idézőjelezett „valóság”-ról is. *Látás* tehát a regény, látomás, ahogy minden irodalmi mű, amely megérdemli ezt a minősítést. Röviden: a regény – regény. S a tartalma sem más – esetleg a története, a meséje, a szüzséje –, mint az, hogy regény. Mindössze ennyi, s ennyivel több is, mintha maga lenne – vagy a tartalma – az ábrázolt valóság. (*Izsa, 130121*)

Dante, Veres Péter és az idők múlása

Előző két futamomban úgy vitáztam Veres Péterrel, mintha tagadnám a maga korában kétségtelenül meglevő írói jelentőségét, a 20. század első kétharmadának magyar irodalmában s irodalmi fejlődésében betöltött szerepét. Természetesen olvasni is eleget – legalábbis számomra eleget – olvastam őt, némely írását még kedvvel is (sőt, például az 1937-es *Számadását*, annak Révai-féle első kiadását, ha helyenként távolságtartással is, de még ma is jó olvasnom; mi több, nem kevés általam is hasznosítható tanulság felismeréséhez éppen az ő életpályája,

írói-emberi alkata segített hozzá, s – elsősorban egyik-másik publicisztikai írása, esszéje, gondolkodó opusa (mindenekelőtt a *Jelenidő*, a *Történelmi jelenlét*, s főleg a *Bölcs és balgataq őseink*, valamint a *Mit ér az ember, ha magyar* című köteteiből) – még ismereteim gyarapodását is segítette, világképem és magyarság-, illetve történelemszemléletem alakulását is befolyásolta úgy-ahogy (egyszer talán bővebben is írnom lehetne ezekről). (Így teljes mértékben át tudtam érezni például Tornai József gesztusát is, amikor egy egész kötetnyi verssel, a *Veres Péter-énekekkel* tisztelgett írónk emléke előtt a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján.)

Nem a teljes tudatlanság, s nem is a semmibe vétel vagy a lekicsinylés gőgje állít tehát vele szembe, amikor írásai olvastán, hol itt, hol ott, mindig is felkaptam, s ma még inkább fel-felkapom a fejem. Mint például most is, amikor azon sajnálkozok egyik 1970-es évek eleji feljegyzésében, hogy Dante a *Színjátékot*, az istenit, ezt az „igazi társadalomrajzot” – mondja – nem prózában írta. Mert így, úgymond, „nehézséges, a nyelve nyakatekert és bonyolult. Hol bőbeszédű, hol túl tömör: történelmi ismeretek vagy segédkönyvek nélkül az átlagos olvasó számára nehezen élvezhető”.

Khm.

Hogy is van Danténál (természetesen Babits fordításában)?

Például ez, majdnem találomra, a *Huszonnegyedik énekből*:

*„Mikor ifjú az év, mikor lemossa
haját a Nap a Vízöntő vizében;
az éjnek már csak félnap lesz a hossza,
s a dér a földre rajzolatja szépen
fehér nénje képét a dombok alján,
de hamar fölszárad a toll kezében;
a paraszt, kinél fogytán a takarmány,
fölkel, kinéz és látja hófehérben
a tájat: csügged, a fejét vakarván,
házába visszatér, dúl-fúl dűhében,
mint kárvallott: »most nem tom' micsinájjak«...”*

Hogyan is hangozhatna mindez prózában ?

Talán így:

Január elején, amikor még egyforma hosszúk a nappalok és az éjszakák, és reggelenként mindent ellep a dér, csüggedten néz szét nagy gondjában a hófehér tájon a paraszt, nem tudván, mitévő legyen, mert már fogytán a takarmánya...

Nos, mit lehet ehhez hozzátenni?

Ezer szerencse, hogy az isteni nem prózában született!

De talán még ezt is:

Üssük fel Veres valamelyik írását (megint szinte találomra), s mondjuk, olvassunk bele a *Gyermekhang* nyitányába:

„Az én otthonom [...] ősztől tavaszig a sut volt, meg a kemencepadka, legfeljebb az asztal melletti lóca. [...] Gyerekek otthona a sut és a dikó, ülőhelyük a kisszék, ebédlőjük a kisasztal. Volt ugyan nekem valami csoszogóm, de csak arra, hogy ne járjak mezítláb

a ház sokszor nedves földjén. *Valamelyik rokonunk nagyobb gyerekeinek ellökött csizmájáról levágták a szárát, kis bocskort csináltak belőle...*” stb., nem kell folytatnom.

Ha mondjuk a még csak harmincas évei derekán járó, 1976-ban született Kati lányomat veszem, akit hadd tekintsek most „átlagos” olvasónak, s akinek olyan-olyan gyermekkori faluélményei is akadnak (egyébként ma is falun él), a fenti, mindössze négy mondatnak legalább a felét nem érti már történelmi ismeretek, kézikönyvek, lábjegyzetek nélkül. Sut? Kemencepadka? Dikó? Kisszék? Csozogó? A ház nedves földje? Bocskor? Tizenegynéhány év múlva pedig, a most hatéves Anna lányom, ha ugyan még kezébe akad egyáltalán Veres Péter *Gyermekhangja*, már a tizedét sem fogja érteni (afféle 21. század eleji panelházi, távfűtéses lakásban cseperedő gyerekként már a kályháról is kiselőadást kell tartanom neki, s a kisszékről sem a sámli, hanem bababútorának egyik darabja jut már eszébe).

Hogy is van tehát ezzel az érthetőséggel? Ami, persze, sohasem magán a szövegen múlik, hanem az olvasóján (annak „irodalmi szocializációján”, ahogy Kukorelly Endre nyilatkozta nemrég az *Irodalmi Jelennek*, mondván, hogy ha az rendben zajlott le, „meg van oldva az élete”, hiszen „a műalkotásokat drogként fogyasztva” egyszerűen „jól fogja magát érezni az életben”), akiben viszont, azaz mindenkor olvasójában a mindenkor szöveg mindenkor teljes mértékben megbízik...

Végezetül pedig:

Veres Péter negyvenhárom éve halott.

Dante, ha jól számolom, hatszázkilencvenkét éve.

Azt biztosra veszem, hogy az isteni *Színjátékkal*, ha eljön az ideje, Anna is találkozni fog.

Veres Péterben már nem vagyok ilyen biztos.

Dante – hallja majd, s fölcillan a szeme.

Veres Péter? Ki is ő? – talán megkérdezi majd.

De az is lehet, hogy meg sem kérdezi.

Miért kellett volna hát Alighierinek prózában? (*Izsa, 130121; Dszerdahely, 130326*)

Inkognitó

Egyik irodalmi folyóiratunk valamelyik későbbi számában egy Inkognitó-blokkot tervez többek közt az írói rejtőzködés formáiról, lehetőségeiről, de persze nem csak arról, s fölkeríttek, esetleg írhatnék én is valamit nekik. Nos, még nem tudom, sikerül-e megfelelnem e megtisztelő kihívásnak; mindenesetre, ha írnék is valamit, az talán a választott írói alteregók világában tapogatózna, az írói személyiség megdőbbszörződésének, vagy éppen egy-egy képzelet szülte személyiségbe, irodalmi alakba történő elrejtésének jeles, vagy éppen kevésbé ismert példái közül venne szemügyre néhányat. A 20. század első felének világirodalmából e tekintetben természetesen a spanyol Fernando Pessoa példája kínálkozik említésre elsőként (de bizonyos értelemben T. S. Eliot – „prüsszentésszerű harci nevet” viselő – Prufrockja is megemlíthető itt), második feléből pedig

talán a lengyel Zbigniew Herbert Pan Cogitója hozható szóba sok társa előtt. Ugyanezen kor magyar irodalmát véve, természetesen Krúdy Szindbádjával vagy Kosztolányi Esti Kornéljával kezdhető a sor, de bizonyos, megemlíteném az egy-két, szinte tévedésből új kiadása ellenére íróként – s nem csak kabarészerzőként – máig újra felfedezendő Nagy Endre 1920-as évekbeli Lukits Milosát is. De az írói-költői szerepjátékok, inkognitó-próbálgatások, alteregó-választások szinte megszakítatlan sora e klasszikus példaktól egészen a legfrissebbig, Szászi Zoltán tavalyi, felvidéki (szlovákiai magyar?) Zimankójáig ér, vagyis folytatódott az elmúlt század második felében is, és különösen a hatvanas-hetvenes évektől az önkifejezés és személyiségkiteljesítés kedvelt – és sokak által kipróbált – lehetőséget, útját jelentették a magyar irodalomban is. Amire leginkább, egyfelől Weöres Sándor Psychéje, másfelől Kálnoky László Homálynoky Szaniszlója irányította rá a figyelmet a hetvenes évektől, de vele tart rokonságot – s persze Cogito úrral – Tózsér Árpád Mittel Árminja is. Idetartozik az erdélyi irodalomból például a Csiki László „fordította” Al New vagy a Király László által magyarra „átültetett” Al. Nyezvanov a Kálnoky körüli időkből, s (leg?)újabban Bogdán László Vaszilij Bogdanova, de idevehetem Petőcz András kétezres évek eleji Seymour Glassát, esetleg Mecseki Rita Eszterét is (hasznos, elhíresült játék Esterházy Péter Csokonai Lilije is), vagy hogy az immár klasszikussá vált kortárs példákat is említsem: Baka István Sztjepan Pehotniját (most, hogy le akartam emelni polcaimról Baka verseskönyveit, döbbenet tapasztaltam, hogy valahogy eltűntek a könyvtáramból! [esetleg csak inkognitóba vonultak?]) és, természetesen, Kovács András Ferenc Lázary René Sándorát. S ha itt tartunk, miért felejtsem ki a sorból a magam, persze, az előbb soroltaknál jóval szerényebb rejtőzködés kísérleteit, álarcpróbáit előbb a hetvenes-nyolcvanas évek fordulójáról, majd az új évezred elejéről (a Vítészslav Nezvaltól adoptált Abszolút sírását, továbbá Ádámot, valamint legújabb vitatársamat és helyenkénti szószólómat, Alter Egont).

De hogy végre elérkezzem e körülményeskedő s hosszúra nyújtott jegyzetindítóm lényegéhez, könyvtáramban matatva ráakadtam a fentiek szinte senkitől nem emlegetett, általam is teljesen elfeledett társára, Blokházyra a hatvanas-hetvenes évek fordulójáról. És kinél? A mostanság ugyancsak ritkán hivatkozott és idézett – bár e napokban, hetekben, centenáriuma kapcsán egyszer-kétszer mégiscsak föllevenített –, a 20. század második feléből kimagasló, ám ennek ellenére halk szavúnak megmaradt költőnél, Jékely Zoltánál (egyébként fentebb az elioti versalak nevének szellemes jellemzése is tőle való). Ő maga így nyilatkozott valahol „a költött név kalózlobogója” alatt vízre szállt alteregójáról: *„Régi ember új környezetben, új társadalomban; a gyorsütemű változásokkal nem képes lépést tartani. Nálam zsembesebb és izgágább egyén. Ezekkel a versekkel éppen a felsorolt kellemtelen vonásaira szeretném felhívni a figyelmet, hogy rugalmasabb, megértőbb és béketűrőbb legyen, már csak a saját érdekében is! Mert kiváltságos bánásmódról és kíméletre aligha számíthat.”*

Ami két dolog miatt kíváncsított most ide. Egyrészt irigylem Jékelytől a rám is tökéletesen illő Blokházy nevet, legszívesebben eloroznám tőle jövőbeni opusaimhoz, mint annak idején cseh szürrealista kollégája sírását. Hiszen néhány budapesti Alkotás utcai meg Blaha Lujza téri esztendőktől eltekintve

magam is immár negyvenharmadik esztendeje megrögzött panellakóként, blokkháziként élek, s most, hogy az utóbbi években adódott volna néhány alkalmam változtatni ezen, s mondjuk családi házba költözni, végül az utolsó pillanatban mégis mindannyiszor visszariadtam ettől, ódzkodva feladni egy nem teljesen természetes és talán még kevésbé emberi életforma kényelmét, s belegyökerezve valamibe, amitől már nehéz lenne a még hátralevő valamennyi alatt elszakadnom.

Ennél is fontosabb oka azonban iménti Jékelyhez fordulásomnak a hasonmásáról adott jellemzése. Nem ugyanez a „gyorsütemű változásokkal” lépést tartani képtelen „rég ember” vagyok-e egy „új környezetben, új társadalomban”, mint ami(lyen)nek ő gondolta magát az időben, amikor még én voltam a „gyorsütemű változások” egyik szószólója és képviselője? Most meg, néhány évtizeddel később? Nem kellene-e valakinek engem is figyelmeztetnie arra, hogy hiába zsembelek és izgágáskodom olyasmik ellen, ami lényegében már nem az én ügyem, s nem az én világom, s nem lenne-e tanácsos nekem is rugalmasabbnak, megértőbbnek és béketűrőbbnek lennem mindezzel szemben, annál is inkább, mivel – tudva tudom, s ettől mégoly kényelmes inkognitóm sem ment meg – „kiváltságos bánásmódra és kíméletre” magam is aligha számíthatok. Abban viszont nem vagyok biztos, hogy azok, akik oly peckesen ülnek meg ma koruk hintalovát, idővel ugyanúgy nem számíthatnak majd kiváltságos bánásmódra és kíméletre a már sarkukban tolongó nemzedékektől és őket is a helyükből kizáróítani készülő változásoktól, mint ahogy mi sem kaptuk meg tőlük ugyanezt, s Jékelyék sem mitőlünk stb., vissza az időben, talán mindenek kezdetéig.

Hiszen végső soron eddig is így volt, s ezután is így lesz kerek a világ. (*Dszerdahely, 130204*)

Egy költő „narrálása”

(A *Nyelvkönyvhöz*)

Nem tehetségtelen, de kissé érdemeim felül méltatott (túlkanonizált?) poétánknál olvasom e versindítást: „*Elnyúztam már egy csomó cipőt...*”, s rögtön el is akadok a versben. Elnyúzni? Költőnk itt bizonytalansággal beszél, hogy ‘elnyútt’, vagyis ‘elkoptatott’ már néhány cipőt (azaz: benne van a korban?), s bár olykor-olykor lábbelinket is nyúzzuk (amikor nem épp a legkíméletesebb módon használjuk), de nem tudok róla, hogy azt ilyen mód el is nyúzhatnánk. S ha bizonyos tájnyelvi értelemben mégis volna a szónak ilyen jelentése, annak, aki e valószínűleg ritka változatot nem ismeri, bizony szótévesztésnek, nyakatekert (takanyekert?) szóhasználatnak, képzavarnak stb. tűnik (tűnhet). Különben sem tudok arról, hogy a magyar nyelv ismerné az ‘elnyúz’ igét; nyúzni általában le szoktunk valamiről valamit (pl. a bőrt), a gúnyánkat, cipőnket viszont elnyújuk, elhasználjuk. De mégis napirendre térnék e jó esetben is problematikus szóhasználat fölött, amikor a költő egy másik szövegének újabb szócsinálmánya ismét elakaszt (nem, nem szóeleménye, annak helye van a versben és a nyelvben, az továbbviszi, gazdagítja, csiszolja, gördülékenyebbé, szellemtelibbé teszi mindkettőt, tehát teljes mértékben a nyelv természetéből fakad, megtermékenyíti azt, nemhogy akár a

legkisebb erőszakot is tenné rajta): „*Lassított teremtetést narrál a jó Isten*” (kiemelés tőlem) – olvasom, s a (vers)mondatot megint nehéz – majdhogynem lehetetlen – értelmezni. Ehhez valószínűleg a narrációból kellene kiindulnom, ami, ugye, ’beszédet’, ’folyó beszédet’, ’elbeszélést’ jelent, de e szó adott jelentése alapján a legnagyobb igyekezetem ellenére sem vagyok képes a belőle képzett ígét értelmezni, amin még az sem segít, hogy a szövegnek tagadhatatlanul vannak humoros felhangjai, ironikus beütései, játékos aspirációi (erre utalnak például a „*sminkelt könnyek utcabálja*–”, vagy akár a „*Keresztbe kasulás*–”szerű, ha nem is minden modor nélküli, de azért úgy-ahogy értelmezhető megoldásai is).

Mindent egybevéve, nem tudok szabadulni a gyanútól, hogy – mint az elején említettem – kétségtelenül nem tehetségtelen, s már messze nem pályakezdő költőknek versei anyagával: a nyelvvel azért még mindig lehetnek némi gondjai, ami viszont esetenként versei zavartalan élvezetét is ellehetetlenítheti, sőt, súlyosabb esetben magát a versét, verseit is hiteltelenítheti. (*Dsz, 130214*)

Csak az ujjunk...

Arany János írta helyettem, ismert *Tamburás...-ában*:

„*Nem is a művész babérja hevíti –*

Csak gémberedő ujját melegíti.”

Magam talán nem így vagyok, főleg az utóbbi években, a verssel, az írással? Hiszen akár bevallom, akár nem, mostanában jóformán már csak kézmelegítőként jár kezemben a toll, nyomkodják ujjaim a billentyűzetet, tologatják ide-oda a számítógép egerét.

Pusztá tornagyakorlat, száraz élettevékenység, tudattalan életöszton lenne már számomra mindaz, amit a mesterség révült szertartásának, szentségnek, felszenteltségnek hittem valaha?

De, s rögtön ide is tolakszik a kérdés, miért volna az írás – és bármely más művészeti tevékenység – révület, szertartás, szentség, felszenteltség?

Hátha csupán életjelenség?

Ami több is, kevesebb is a fentieknél?

Amíg az ember szellemileg eleven, addig jár az ujjá is.

Ha az ujjának már nincs mit kipötyögnie gazdája fejéből, régen jaj!

Ha ugyanis az ujj megáll, azt jelenti: kiürült a fej.

Vagy, de ez sem jobb: a fej már nem képes kapcsolatot tartani az ujjal, azaz, rajta keresztül – a világgal.

Babérok?

Legföljebb a babfőzelékbe!

Csak az ujjunk, öreg tamburások, csak az ujjunk, csak a *szellemünk* ne gémberegjen el. (*Dszerdahely, 130204*)

Az öregedés művészete

Ha csak az egyik papucsodat talárod, mielőtt elkezdenéd keresni a másikat, nézd meg, nincs-e a lábadon. (*Ppüspöki, 130217*)

Válság, avagy Hal – cipőben

Válságban a házasság intézménye, kevesen lépnek házasságra egymással, a válások száma jóval meghaladja a házasságkötéseket stb. stb. – unalomig ismert toposzok ezek mostanság. S nem kevesen meg is kérdőjelezzik emiatt a házasság intézményének mint olyannak a létjogosultságát, s az új időknek új dalaira – eszményeire, divatjaira, ritmusára, iramára, trendjeire stb. – hivatkoznak sűrű egymásutánban. Az egészben csupán az a különös, hogy a homoszexuálisok, leszbikusok, mindenféle emberjogi aktivisták, ilyenek, egyre hangosabban és elszántabban küzdenek az azonos neműek közti házasságkötések lehetőségéért, jogáért, s mindent elkövetnek, hogy e jogok elismerésére rábírájék a kormányokat, törvényhozó testületeket is. Ezek szerint mégsem lenne válságban a házasság intézménye? Hiszen miért kellene küzdeni olyasmieért, ami válságban, felbomlóban, megszűnőben van?! Vagy csupán a különneműek lennének válságban? Előfordulhat, hogy az azonos neműek fogják majd megmenteni s átmenekíteni a jövőbe a házasság intézményét?

Nem tudom... komolyan nem tudom.

És semmi okosság nem jut az egészről eszembe most.

Hacsak nem Eörsi István valamikori rigmusa, még a *Változatok két hangra* című kötetéből, ám az sem a fentiek kapcsán persze, hanem csak úgy, minden különösebb ok nélkül: „*Bolond világ, bolond világ / Cipőben jár a hal!*” (Dszerdahely, 130209)

Fallal a fejnek?

Fejfel a falnak? Mire ez a múltba révedés? Ma már ott tartunk, hogy sokszor a fal célozza meg a fejet... (Dszerdahely, 130208)

Boldogság

Boldog vagyok, hogy még elérhettem annak a világnak a végóráit, ahol az érték még az érdek fölött foglalt helyet. Ám szétnézve magam körül, csüggedten látom, hogy mára az érdek vált a legfőbb értéké... (Dszerdahely, 130208)

Nem az vagyok

Február 8., péntek, a dunaszerdahelyi kórház rendelőintézete, urológia, prosztatavizsgálat. A tortúrát csak úgy lehet elviselni, ha azt, akin most az egészséget végrehajtják, a lehető legjobban eltávolítom, mi több: elkülönítem magamtól. A „nem az vagyok, aki vagyok” klasszikus mintája szerint. Én még véletlenül sem az vagyok, akit most tapogatnak, nyomogatnak, akiben turkálgatnak, akit egyik oldaláról a másik oldalára forgatnak, akit mindenféle kínos dolgokról faggatnak, á, nem, én csak közvetítek neki, személytelenül és szenvtelenül, engem a legkevésbé sem érintenek a most és itt történő dolgok, én csak tolmács vagyok... tolmácsa annak a prosztatás öregúrnak, akinek – akarva, nem akarva – a szerepét játszom épp... (Dszerdahely, 130208)

Márai és a kánonok

Márai valahol – a teljes *Napló*ban – a fél kortárs (s modern) világirodalmat: a Faulknereket, Waugh-okat, Graham Greeneket, Cocteau-kat és Camus-kat a „bohócok, nyavalyatorók” közé sorolja. Ez a jelenlegi, s már a maga korában is kialakult értékektől, értékrendektől – vagy csupán trendektől – való szembetűnő, különködő, talán még gőgösnek is nevezhető véleménymondása a mindenkori ítéletalkotás, a saját ízlés, a saját szájíz, illetve szempontrendszer vállalásának a bátorságára is figyelmeztet. Arra, hogy nem kell mindenben a *kánonistákat* követnünk, s bár tanulni és mintát venni mindenből és mindenkiből lehet, a szolgalelkű követés saját arcunk, művünk hiteles és megfelelő megformálásának lehetőségétől, eszközeitől foszt meg bennünket. (*Dszerdahely*, 130212)

A „riadt civil”

„...gagyogva kérдем / ki is vagyok én riadt civil / aki magából mindent kiír” – olvassom Sziveri János *Bábjáték* című régi versében, s erről jut eszembe, hogy szégyenletesen korán elhalt barátom, valamikor a nyolcvanas évek vége tájt, engem is „kiírt” egyik versében, a *Kómában*, Katona Imre (József) rádiódramaturg barátunkkal együtt. János akkor már a magyar fővárosban élt, s amíg a betegsége engedte, elég sokat találkoztam vele különböző helyeken, közös barátainknál, hol itt, hol ott, legtöbbször azonban mégis mindannyiunk jobbik fele, a ma is eleven emlékü Mátyás Livia emberi környezetében, aki az időben a még létező, s a rendszerváltás táján valamilyen úton-módon elsinkófált, elprivatizált, azóta sem kiderített módon eltüntetett Szépirodalmi Könyvkiadónak volt egyik, Domonkos Mátyáshoz hasonlóan – hadd írjam le ma már így: – *legendás* szerkesztője (éppen hét éve, hogy 2006 húsvétján, hatvannégy évesen meghalt). Sziveri nekem és Katona Imre barátunknak ajánlott *Kómájának* vershelyzetét – mely opusába *A vendégszoba* című versem néhány sorát is beleszerkesztette („egy köpködő ablakán tükrötjás csap ki...” stb.) – egyik Vigadó-beli találkozásunk adta Pesten. Az azóta már ugyancsak az égi galériákat járó Chikán Bálint művészettörténész barátunknak volt ott egy sorozata az időben az intézmény kisszínpadán (Kortárs Művészeti Fórumként nevesíti az életrajza), mellyel az akkori (fiatalabb) kortárs költészet egyik vonulatát határozta el bemutatni. A *Kóma* itemjének, toldalékának tanúságtétele szerint János estjére készültünk éppen (az enyém Varga Imrével mintha valamivel később lett volna, de a sorrend nem is lényeges itt), amikor a jeles intézmény folyosóján – széles mozdulatunkkal már messziről üdvözölve egymást – összeöleleztünk, amit Katona Imre – vérbeli rádiós módján – a következőképp kommentált: „*Marx* [ez, már akkor is magas homlokom, s burjánzó körszakállam okán, én voltam – T. L. megj.] és *Trockij* [ezt, kefefrizurája s kör alakú okuláréja miatt, Jánosra értette – szintén T. L.] *találkozása a pesti Vigadó folyosóján.*” Nevezett vers egyébként eléggé baljós képet fest a nyolcvanas évek végi magyarországi – és közép-európai – közállapotokról, s szorosabban véve nemzedékünkéről is (János mindössze öt évvel volt fiatalabb nálam, ismeretségünket, kapcsolatunkat, már halála után, a *Vágóhíd utca* című, *Élet és Irodalom*-beli, később

valamelyik kötetembe is besorolt esszémben igyekeztem megrajzolni); az azóta eltelt esztendőök azonban még inkább igazolták sorait: „*tetten ért reményeinket sietve rakosgatjuk félre / érkezésünk sincs megtanulni amit ma még nem szabad / rothadást avar takar ha kínálnák akkor sem kéne / a lehetőség szemrebbenés nélkül elszaladt.*”

Régi történet a fenti, jelentősége már csak számomra van.

Jelentése viszont? Milyen jelentést lehetne keríteni hozzá?

Nem tudom, ha akarnám, valamilyet biztosan.

Most elég ide ennyi:

Chikán Bálint az idén tizennégy éve, hogy meghalt.

Sziveri János is már tizenhárom éve halott.

Katona Imre is lassan évtizede.

Emlegetett, Vigadó-beli négyesünknek már csak egyedül vagyok a túlélője.

Ki többszörös gyászát – mint Sziveri *Állomás a végeken* című versének „*késő nomádja*” – ez úton e futamom „*csomagmegőrzőjére*” bízva rá. (*Dszerdahely, 130204*)